

В. Попик, член-кореспондент НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського:

«Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору.

1. Зміни, які відбуваються у інформаційному просторі, настійно вимагають пошуку нових дієвих стратегій інформаційно-бібліотечної діяльності. Сьогодні одним з найважливіших напрямів у цій справі виступає розвиток координації, кооперації та інтеграції зусиль не лише між самими бібліотеками, але й з іншими учасниками комунікативних процесів.

2. Відсутність справжнього порозуміння між бібліотечним і позабібліотечними секторами науково-інформаційного простору дедалі більше стає проблемою номер один.

Свідомості бібліотечних фахівців притаманний традиційний “бібліотекоцентризм”. Прагнення переконати суспільство не лише у безперечному верховенстві нагромадженого досвіду та бібліотечних технологій, але й у неодмінному майже “автоматичному” збереженні домінуючої ролі бібліотек в інформаційному середовищі у майбутньому.

3. На особливій ролі та значенні бібліотек, як інтегративного соціального інституту, безперечно, конче необхідно повсякчас наголошувати. Особливо в умовах, коли у вітчизняного політикуму та влади відсутнє справжнє ґрунтовне бачення проблем подальшого розвитку бібліотечної сфери за доби Інформаційної революції та розбудови Суспільства знань.

4. Проте, одночасно треба рішуче позбавлятися підходів до модернізації бібліотечної сфери, як “замкненої на себе” системи, здатної самоізолювати вирішувати всі основні проблеми інформаційного забезпечення інтелектуальних і духовних запитів суспільства.

5. Зрозуміло, реалії такі, що йдеться все ще переважно про налагодження співробітництва між самими бібліотеками – координацію їхньої роботи, кооперацію у формуванні корпоративних каталогів, інтеграцію зусиль у розгортанні електронних бібліотек, подолання неузгодженості між окремими відомчими мережами.

Але, зауважимо, все це проблеми, давно вже успішно розв’язані у багатьох зарубіжних країнах.

6. Нам же слід виходити з того, що людство переходить нині до шостого технологічного укладу, у якому високоінтелектуальні, когнітивні технології повністю реформують сам спосіб інтеграції та використання інформації.

Так, дійсно, сучасні бібліотеки інтенсивно перетворюються на “фабрики знань”, медіатеки. Вони розбудовують масштабні ресурси наукової, освітньої та культурологічної інформації, налагоджують тісну інформаційну взаємодію з читачами та віддаленими користувачами мереж. Але ж цього вже замало.

7. Не можна не помічати того, що напрацьовані поколіннями бібліотечних фахівців форми і методи діяльності, трансформовані сучасними комп'ютерними технологіями, вийшли нині далеко за межі суто бібліотечних установ, значною мірою “відірвалися” від них, дедалі більше набувають цілком самостійного значення.

8. Вони з успіхом використовуються в інших організаційних структурах, нерідко у поєднанні зі значно більш ефективними моделями інформаційного менеджменту. Особливо успішно це робиться великими інформаційними корпораціями, які об'єднують науково-видавничу, експертно-аналітичну діяльність, інтеграцію та поширення інформації, зокрема у вигляді баз даних та інтелектуальних пошукових, бібліометричних і наукометричних інструментів до них.

9. Отже, у інформаційному просторі відбувається істотне переміщення центрів тяжіння, інтенсивно формуються нові, незнані попереднім поколінням реалії, яких бібліотечне фахове співтовариство не повинно цуратися.

Інакше вітчизняній бібліотеці як інститутові загрожує повторення кризи середини ХХ ст., коли вона не змогла своєчасно адаптуватися до вимог доби науково-технічного прогресу і, як наслідок, система науково-технічної інформації почала розвиватися поза класичними бібліотеками, на основі цілком окремої мережі інститутів і центрів.

Бібліотечній справі у СРСР це нанесло величезної шкоди, загальмувало її модернізацію.

10. Не можна також стверджувати, що інформаційна діяльність університетів і наукових установ повсякчас реалізується лише через їхні бібліотечні або інформаційно-бібліотечні підрозділи. Частково, це дійсно так. Однак, і зарубіжна, й вітчизняна практика демонструє нам доволі різноманітні моделі організації науково-інформаційної та освітньо-інформаційної діяльності.

11. Свої інформаційні портали, сайти, інтернет-сторінки розбудовують нині практично всі академічні інститути та їхні окремі підрозділи, університети, факультети, кафедри, наукові журнали та продовжувані наукові збірники, наукові товариства, фахові інтернет-спільноти вчених і освітян.

12. Звичайно, ми бачимо, що навіть найкращі з позабібліотечних ресурсів істотно поступаються бібліотечним за рівнем систематизації, а отже – зручності у пошукові необхідних читачам електронних мереж документів.

Сам характер подання на них матеріалів, доволі типові грубі помилки, показують, що у багатьох випадках бібліотечні фахівці взагалі не залучаються до цієї справи навіть як консультанти.

Однак процес усе ж таки активно рухається поза нами.

13. Тут є велике поле для налагодження співпраці бібліотек з науковими установами та закладами освіти: спочатку – методичної

допомоги, координації й кооперації, а у перспективі – глибокої інтеграції зусиль з формування й використання ресурсів і впровадження спільних інформаційних сервісів.

Є чимало напрямів роботи, які можуть і повинні взяти у свої руки й очолити бібліотеки, оскільки саме вони найбільше володіють необхідними для цього методичним досвідом, сучасними технологіями.

14. На моє глибоке переконання, без забезпечення нерозривного поєднання бібліотечного сегмента наукової інформації з науково-організаційною інформацією Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, міністерств і відомств, дослідницьких установ і навчальних закладів; з інформаційними масивами видавництва, редакцій наукових періодичних видань, громадських організацій, про формування в Україні цілісного наукового й освітнього інформаційного простору не може бути й мови.

15. Отже, бібліотекам, вирішуючи завдання координації, кооперації та інтеграції у власне бібліотечному інформаційному середовищі, конче необхідно одночасно рішуче виходити за межі усталених напрямів діяльності й приймати на себе функції значно більш широкого характеру.

16. Якщо підходити до цього з позицій власне бібліотечно-інформаційної роботи, то йдеться про істотне розширення її предметного й функціонального діапазону. У нових умовах зберегти та посилити свою роль провідних центрів соціальних комунікацій бібліотеки зможуть лише охопивши весь обшир різноманітної інформації про наукову і освітню діяльність. Інтегрувавши його у свою бібліотечно-інформаційну спрямованість, а поряд із тим – і самим міцніше інтегрувавшись у науковий та освітній процес.

17. Хотів би наголосити: поки що в Україні така можливість об'єктивно зберігається через відсутність потужних централізованих позабібліотечних науково-інформаційних інституцій.

Але важливо розуміти, що й без цілеспрямованих зусиль бібліотек породжене вимогами сьогодення завдання рано чи пізно все одно буде поступово вирішуватися, нехай розрізненими та незграбними зусиллями, але тоді вже бібліотеки ризикують залишитися на узбіччі цього процесу.

18. Саме з цього погляду, треба ще додатково попрацювати над проектом Стратегії розвитку бібліотечної справи, оскільки він поки що є занадто традиційним для вирішення нових завдань.

19. Біда у тому, що тут усе звалено в одну купу: і проблеми сільських бібліотек, і справа високопрофесійної освітньої та науково-технічної інформації. Досвід показує, що так не виходить.

А тому важливо не приймати рішень, які потім загальмують розвиток “верхнього ешелону” бібліотечно-інформаційної сфери.

Нині треба думати про справжню комплексну стратегію розвитку всієї інформаційно-бібліотечної сфери. Яка б розглядала науково-інформаційний простір, як великий складно структурований, розподілений комплекс, у якому тісно співпрацюють бібліотеки різного рівня, інформаційні центри, наукові установи, університети, музеї, архіви, видавництва, редакції наукових періодичних видань, засоби масової інформації, громадські організації, приватні ініціативи.

20. Бібліотеки можуть і повинні прийняти на себе виконання складних завдань з розробки та реалізації дієвих моделей такої партнерської співпраці.

21. Безумовно, втілення в життя окреслених вище напрямів спільної діяльності та реалізація конкретних інформаційних проектів вимагатиме, як свою неодмінну передумову, значної модернізації вітчизняного законодавства, всього нормативно-правового поля, яке нині в Україні відчутно відстає від об'єктивних потреб розвитку вітчизняного науково-інформаційного простору.

Водночас успіх справи вимагатиме й чіткого та реалістичного визначення цілей і завдань, колегіального вироблення прийнятних для всіх партнерів узгоджень конвенційного характеру щодо раціонального розподілу праці та спільного використання її результатів.

22. На мою думку, вирішення цих непростих завдань має стати результатом комплексних зусиль насамперед провідних спеціалізованих наукових бібліотек, які є головними центрами інтеграції, інтелектуального опрацювання та поширення наукової інформації, а також науково-методичної й координаційної роботи, і які за своїм досвідом і практичними напрацюваннями в змозі об'єднати навколо себе інших учасників інформаційних комунікацій.

23. Розумію, що висловлене мною має доволі контраверсійний характер. Але час вимагає цього. Те, що нині здається занадто радикальним, через певний час буде сприйматися як загально прийняте.

Для нас головне – не запізнитися у цій справі, бо наслідки можуть бути плачевними.

Тому я закликаю до широкої дискусії, і в процесі роботи секцій та круглих столів, і на вузькій нараді керівників, яка відбудеться сьогодні після пленарного засідання» *(Попик В. Нові обрії інтеграції національного науково-інформаційного простору // Центр досліджень соціальних комунікацій (<http://g.ua/DhDn>)).*